

— Félre, te gyerekek! — vágta mellbe gorombán vasöklével a leghatalmasabb. András hanyatt esett.

Nem hagyhattam, hogy megalázzák. Gyorsan megmarkoltam a kardom. Meg kell bosszulnom az elszenvedett sérelmet. Jakab, Duško, Miklós, Tamás rögtön mellém ugrott.

A katonák kezében is megcsörrent a kard. Öten voltak, páncélban.

— Hol van Keserű? — kiáltotta az előbbi hang.

A kis András fölállt, tarkóját fájlalva félrehúzódott. Tehetetlenségemben jobban szégyelltem magam nála.)

A regény szociológiai vonása és osztályharcot is felfedő jellege a kor hí képe s a mű legnagyobb művészi értéke. Ezt az írói szándékot még teljesebbé teszik a szerémségi barátának a keresztetek ideológiájával homlokegyenest ellentétes, szinte eretnek, lázító szavai. („De kicsoda barát ez, gondoltam többször is, nem Jézusról beszél, nem a paradicsomról, minden szava csupa példabeszéd:

— ...azok nagy sokasággal és göggel jönnek ellenünk, hogy szétszórjanak bennünket és nőinket és fiainkat, s hogy kifossszanak bennünket. Mi pedig lelkünkért és törvényeinkért harcolunk. És az Úr megfogja törni őket szemünk láttára:

ne féljeteek tehát... Isten ugyanis a gyengéket, szegényeket és elesetteket választotta ki, hogy a hatalmasokat megsemmisítsék és szétszórják...

Mintha ismerősek lennének ezek a példák.

Az apám szavaira emlékeztem. A Tatárnyeregről mesélt, a testvérek titkos gyülekezeteiről, ahol Balázs pap prédikált nekik arról, hogy ők a kiválasztott nép, akik majd megtörik a gazdagok, hazugok és gonoszok hatalmát.

Most a barát is erre emlékeztet bennünket.)

A könyv legszembeötlőbb és legmegkapóbb művészi vonása az ifjúsági irodalmunkban új, törtorriánakmondásszerű kifejezésforma, regényszerkezet. A szerző a cselekményt a nándorfehérvári csata évfordulóján megrendezett népi ünnepeiyen, a harcokban részt vett névtelen hőssel mondatja el, élményszerűvé téve ezzel az ábrázolásmóddal a regény világát, s fokozva vele a történelmi esemény hitelességének határfokát.

A harcos emlékezése keretbe foglalja a történetet, biztosítja annak idő- és térbeli egységét, és autentikusságának élményét váltja ki az olvasóban.

Dr. KASZÁS JÓZSEF

EGY KESERŰ GYŐZELEM FELIDEZÉSE

Burány Nándor folytatja történelmi múltunk feltárását. A *Hadjárat* és a történelmi regényeink közül kiemelkedő *Kamanci Balázs* után újabb „beszámolót” írt „útjáról”. Időben folytatta kutatásait, és a *Kamanci Balázs*ban megelevenített világhoz kapcsolódva eljutott a nándorfehérvári ostrom megírásához. Célja az volt, és ez igen hamar nyilvánvalóvá válik az olvasás alkalmával, hogy megírja a történelmi esemény hiteles vagy — ahogyan enyhén archaizálva mondja — igaz történetét. Az olvasó talán épp erre, az alcím-ben szereplő szóra figyel fel és az készíti a vékonyka ifjúsági regény olvasására.

A *Keselyűlegelő* nemcsak azért kapcsolódik a *Kamanci Balázs*hoz, mert benne célzásokat találhatunk az utóbbival kapcsolatban, és mert van közöttük bizonyos eszmei összefüggés is, hanem talán elsősorban azért, mert mindkettő hőse sok közös vonással rendelkezik vagy talán jobban mondva: mindkettő hőse válságállapotban van, és a regények célja tulajdonképpen az, hogy megvilágítsa ezeknek a válságállapotoknak eredetét és mibenlétét.

Burány legújabb ifjúsági regényének eszmei üzenetét, amely történelmi elmerülésének tanulságos eredménye, hőse gondolataiba palántálja. Míg a *Kamanci Balázs* cím-

szereplője a társadalmi ranglétra közepén helyezkedik el, addig a *Keselyűlegelő* mesélőkedvű főalakja „lentről” jött, a jobbágyság képviselője. Burány ezzel mintegy hitelesebbé akarja tenni mondanivalóját.

S milyen kétségek gyötrik ezt az egyszerű embert? Súlyos társadalmi problémák. Természetesen kezdetben nincs tisztában az őt magánemberként ért szociális csapás, amely családját sújtotta és a *Keselyűlegelőben* leírt csata előtt játszódott le, társadalmi hátterével. Hősünk tudniillik a bátor várvedés előtti, közbeni és utána lezajló esemény sor folyamán változásokon esik át, megváltozott világgéppel rendelkező ember áll előtűnk a regény végén. Fejlődésen megy keresztül, személyi sérélmé immár országos méretűvé válik. Sorsán át teljes egészében kibontakozik előtűnk egy igazságtalan társadalmi rend. Az események kezdetén nem is hajlandó fegyvert fogni a rend védelme érdekében, de aztán legyűri egy másik gondolat: a haza védelmének feltétlen szükségessége. Ez a két gondolat végigkíséri őt a regénybeli események alakulása folyamán. Hol azt érzi, hogy „... bármilyen fájdalmasak is, félre kell tennünk egyéni sérélméinket, össze kell fogunk, a széthúzás csak a veszítünk, mindegyikünk veszít hozzá”, örül annak, hogy „... a hadjáratot mindenki saját ügyének tekint”, máskor megjegyzi: „Nem a törökök között kell a mi legfontosabb ellenségeinket keresni” vagy keserűen tapasztalja: „Mi ontottuk vérünket, a zsákmányt mégis az urak szedik össze.” A fenti motívum ismétlődik a mondatban: „...most megint úgy kezdenek beszélni, mint ha nem a török, hanem a sok úr lenne a mi igazi ellenségünk.” S bár hősünk szenvedő áldozata a társadalmi igazságtalanságnak, mégis, még a regény befejezésekor is, megmarad világképének kettőssége: „azt mondtam az elején, hogy engem nem ültetnek fel, nem visznek a törökre többé soha. S most megiscsak azal fejeztem be, hogy akármennyi keserűséget nyertünk is az uraktól, akárhányszor szegték is meg ígéretüket, amit láttunk, amit tettünk, az arra kötelez bennünket, hogy ha kell, újra fegyvert fogjunk hazánk védelmében.”

A regény központjában ez a le nem zárult vívódás áll. Az események

alakulása hol az egyik, hol a másik eszme túlsúlyba jutását eredményezi. Burány azonban főhőse mellett még számos figurát szerepeltet, mind jobbágyok, magyarok, szerbek. Egyeseknél a hazaszeretet érzése dominál, másoknál azonban végérvényesen a feudális társadalom elvetésének gondolata uralkodik el. Ezeknél kevés hiányzik ahhoz, hogy letegyék a fegyvert, sőt: a nemesség ellen fordítsák. Burány ily módon érzékelteti, hogy már a nándorfehérvári ostrom alkalmával megszakadt a sorstársi érzet a nemesség és a jobbágyság között. A jobbágyság egyes képviselői megvonták a további bizalmat uraiktól, évszázados becsapottságuk érzése a tetőpontra hágtott. Ezek az emberek még Kamanci Balást is azok közé sorolták, kik becsaptak és cserbehagyták őt. A „fent” és a „lent” közötti feszültség ekkor már olyan nagy volt, hogy a nemesség már nem bízott a jobbágyságban, félt a fegyverrel rendelkező, joggal elégedetlen parasztoktól. A nyert ütközet után nyomban szelnek eresztik őket. S a jobbágyság még jobban elkeseredik: zsákmányban nincs része, szabadságjogot remélt a királytól a becsületes helytállás fejében, de hasztalan.

Burány szerint ennek a történelmi fontosságú, véres ostromnak igazi hősei a névtelen jobbágyok. Regényében a nemeseket csak említi, soha nem bukkannak fel a közelben. A sokszólamú tömeg azonban természetesen, mivel a regény az ifjúságnak íródott és rövid, nem elég differenciált. A jobbágyok alakjai igen vázlatosak, sematikusán ábrázoltak, inkább eszmék hordozói. Ellentétben ezzel, a főhóst sokkal jobban megismerjük, bár az ő jelleme is igen egyoldalú, hiszen csak azt tudjuk meg, hogyan viszonyul az őt körülvevő társadalomhoz, azaz csak a közember alakja bontakozik ki előtűnk, míg magánéletének szférái (szerelem, munka stb.) nagyjából ismeretlenek maradnak számunkra. Ez a néha túlzottan egy problémára való összpontosítás (a hős világképe alakulásának és belső vívódásának bemutatása) egyes szakaszaiban vontatottá teszi a regényt, ismétlése fárasztó, bár Burány mindent megtesz annak érdekében, hogy fenntartsa a fiatal olvasó figyelmét. Teljes mértékben elveti a hamis, hazafiaszkodó, romantikus történelmi-

szemléletet, amelynek központjában az eszményített nemesi hősök sorsának bemutatása állt. Az igazi névtelen hősokeket szólaltatja meg.

Ilyen szemszögből nézve a *Keselyűlegelő* magában rejti a már ismert igazságot is azzal kapcsolatban, hogy miért volt végzetes a magyar feudalista társadalom számára a mohácsi csata. Nem hirdettek népi háborút, mert félték fegyvert adni a jobbagyság kezébe, saját erejükben a nemeseknek pedig nem lett az ütközet megnyerésére. A nán-

dorfehérvári erőpróbabán a parasztság, keserű tapasztalatai ellenére, megvédte a haza és a nemesség érdekeit, de ez volt talán az utolsó alkalom, amikor becsapták. Mindezek tudatában mondhatjuk, hogy e regény valójában igaz története Nándorfehérvár megvédésének. Kár, hogy a szerző nem kísérelte meg mondanivalóját magasabb szinten, a felnőtt olvasókkal közölni. Így a *Keselyűlegelő* „csak” tömör, a lényegét magában foglaló, ábrázoló eszközeit illetően újat nem nyújtó ifjúsági regény lett.

VARGA ISTVÁN

A NAPPALOK ÉS AZ ÉJSZAKÁK A VÉGTÉLENBE MENNEK . . .

URBAN JANOS: *Sziromfészkek*.
Életjel Könyvek 17. Szabadka, 1979.

...csak a mi életünk véges, és ez nemcsak a gyermeklélek számára szörnyű és ugyanakkor érdekesítő tény, de mindenkire vonatkozóan örök érvényű. A napoknak ebben a „hordalékában” állandóan ott kísért a múlt, jobban mondva Urbán János itt sem, a *Sziromfészkek* cím alatt egybegyűjtött gyermeknovellákban sem tud és nem is akar szabadulni tőle.

Tizenegy vers-, elbeszélés- és dokumentumkötet, valamint a hét évvel ezelőtti gyermeknovellás könyv után új hangra lett. Mintha szintetizálná az eddigi stílusjegyeket, de a tényyszerűséget, a visszafojtott humort, a közvetlenséget, az egyszerűséget egy új felfedezés, a nyelv és a természet csodája fölötti ámulat keríti hatalmába. Mintha a gyermekek naiv szófejtő és szóalkotó varázslata éledne föl újra és újra: „... amikor meg kisebbek a napok, akkor ki lopja el őket? — Buta beszéd. Nincsenek naplopók. Azazhogy vannak, de azok nem a nappalokat, hanem az időt lopják, vagyis nem dolgoznak semmit. — Ja, most már tudom. — Mit tudsz? — Az órát, hogy miért üt, meg miért ver. — Miért? — Azért, mert azok, akik nem

dolgoznak, ellopják tőle az időt, és haragszik a naplopókra. — Nem tudsz, te kis garabonciásom, semmit.” (*Naplopók és széltolók*) „Az iskolába igyekszel, Lacika? — Nem igyekszem, csak megyek.” (*Tinó és ökör*)

Mintha a nyelv, a szavak kifejezőerejének, hangulati töltésének a gazdagságára, sőt az életbölcselet súritett érzékeltetésének a lehetőségeire döbrent volna rá. A legtöbb novellában ez, a fogalmak, az összefüggések, a régi és az új dolgok jókedvű, zamatos boncolgatása gördíti tovább a gondolatot, lendíti a figyelmet új tartalmak felé, de sajnos ez néha öncélúvá is válik. Nagypapa és unoka, édesanya és fia, vagy a gyerekek között folyó párbeszéd, de sokszor életképek, monológok vagy visszaemlékezések formájában tudatosul, villan fel a hét szűk esztendő emléke, a harcos múlt vagy a klumpáktól, száncengőktől „hangos idő”, de a legmaibb valóság meghitt vagy épp gondokkal terhes darabjai is felsejlenek, az elfoglalt és a magát elfoglaló, televízióházban élő felnőttek mellett magányban vergődő gyerekek szomorúsága is felizzik. (*Örömhalom; Nem illik hallgatózni*)